

37. Сытник Л. С. Организационно-экономический механизм антикризисного управления предприятием / Л. С. Сытник. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 2000. – 503 с.
38. Татарников Е. А. Антикризисное управление : учеб. пособие / Е. А. Татарников. – М. : РИОР, 2005. – С. 95.
39. Теория и практика антикризисного управления : учеб. для вузов / Г. З. Базаров, С. Г. Беляев, Л. П. Белых и др.; под ред.: С. Г. Беляева, И. Кошкина. – М. : Закон и право; ЮНИТИ, 1996. – 469 с.
40. Файншмидт Е. А. Зарубежная практика антикризисного управления : учеб.-метод. комплекс / Е. А. Файншмидт, Т. В. Юрьева. – М. : Изд. центр ЕАОИ, 2008. – 168 с.
41. Финансовый менеджмент : учеб. для вузов / под ред. акад. Г. Б. Поляка. – 2-е изд., перераб. и под. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 527 с.
42. Хавин Д. В. Антикризисное управление : учеб. пособие / Д. В. Хавин. – Н. Новгород : Нижегород. гос. архит.-строит. ун-т, 2003. – 92 с.

Швец Р.В.

УДК 338.24:330.87

ЕФЕКТИВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗЕРНА В УМОВАХ КРИЗИ.

Постановка проблеми. Безкризовий розвиток економіки будь-якої країни є одним з найвідповідальніших питань існування реальних передумов для сталого розвитку нації. Економічні кризи зупиняють розвиток країн, відкидаючи їх на ряд років або десятиліть назад. В особливо важких випадках навіть ставлять держави перед фактом руйнування, втрати самоідентичності, приналежності та суверенітету.

В умовах науково-технічного, інноваційно-інформативного прогресу істотно змінився плин криз, утворилися їх нові види. З одного боку, науково-технічний прогрес породив наукоємні галузі виробництва, найбільш стійкі до кризових спадів, з іншого боку – структурні кризи як в традиційних галузях промисловості, так в інших сферах економіки. Аграрний сектор, як один з базових секторів економіки України, що забезпечує життєдіяльність країни, залишається на сьогодні у світі найбільш вразливим та найбільш чутливим до різких перепадів кон'юнктури.

Тому питання вивчення криз, передумов їх виникнення та можливих засобів попередження має надзвичайне значення, оскільки, зміни, що відбуваються в житті, ставлять перед людством, а значить і перед економікою країн, нові питання, що потребують відповідей.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З українських економістів проблему безкризового розвитку розглядали у своїх працях: О. Бородіна, В. Гейц, Ю. Губені, С. Дем'яненко, С. Зоря, М. Калінчик, С. Кваша, О. Лука, Ю. Пахомов, П. Саблук, А. Сухоруков, М. Хвесик та інші.

Слід, однак відмітити, що сьогодні перебудова економіки України відбувається на основі значної кількості теоретичних розробок, створених світовою економічною наукою і підпорядковується дії економічних законів. Але більшістю ці економічні закони розрізнені і функціонують або описують процеси, що відбуваються, в умовах вільного ринку. При цьому фінансово-економічна криза, що поширюється в цей час світом, лише підтверджує правоту, що стійкий розвиток без нових інститутів регулювання економіки неможливий.

Створення вітчизняних інститутів, яким належить опікуватись питаннями прогнозування та попередження економічних криз, перебуває на стадії формування. Не дістали належного висвітлення питання, пов'язані з чинниками, що формують економічні кризи в аграрному секторі економіки країни. Недостатньо розроблено методичні підходи щодо попередження утворення криз у сільському господарстві України.

Постановка завдання. Метою статті є розробка теоретичних і методичних положень та практичних рекомендацій з удосконалення формування принципів антикризового регулювання ринку зерна в умовах інтеграційних процесів та міжнародної торгівлі.

Результати дослідження. Сьогодні в Україні, як у суспільстві, так і в наукових колах існує подвійне трактування поняття «криза». Поняття «криза» було запозичене з медицини і означає: різкий, крутий перелом; важкий перехідний стан. В економічному контексті, криза – це момент якісної зміни певних кондицій або умов існування об'єкта. Зміна умов функціонування об'єкта відбувається із стану «добре» в стан «погано», із «погано» в стан «гірше» і т.д. Криза відбувається у відносно короткий проміжок часу, стосовно тих проблем, які вона несе.

Необхідно розрізнити поняття циклічного спаду або охолодження, структурної економічної кризи та низький економічний розвиток або занепад. В результаті дослідження ми, поряд з існуючими класифікаціями криз, запропонували власне їх групування.

Питання економічних криз потрібно розділити на дві складові: перша - чинники, що можуть викликати кризу; друга - наслідки, тобто подальший розвиток подій. Чинники можемо класифікувати як кон'юнктурні, що у свою чергу поділяються на об'єктивні та суб'єктивні, ендогенні та екзогенні та системоутворюючі, тобто такі, що є визначеними, знаходяться на стадії кількісних змін і утримують економіку у певній зоні ризику. Наслідки економічних криз є підстави формалізувати як локальні (галузеві), державні, регіональні, глобальні.

Теорія рівноваги вважається однією з фундаментальних в економічній науці. Економічна криза, за визначенням, пов'язана з порушенням рівноважних процесів в економіці. При цьому існує теорія циклічності рівноваги. Питання причин циклічності функціонування сучасних національних економік трактується різними економічними школами по-різному. Питання є настільки спірним і неоднозначним, що не існує навіть єдиної класифікації теорій циклу. Багато дослідників намагалися створити більш менш придатну класифікацію теорій циклу, тому на сьогодні існує велика кількість теорій та пояснень природи виникнення циклічних коливань в економіці. Пояснення цього факту полягає в тому, що:

- по-перше, економічні теорії більшістю описують та пояснюють події, що вже мали місце в минулому. Дійсність занадто складна для того, щоб її можливо було описати економічними законами в основі яких, більшістю, полягають лінійні залежності.
- по-друге, економічні теорії, ґрунтуються на хибному припущенні, що люди, як економічні агенти, мають поводитись раціонально. Емоційна та психологічна складові людини для спрощення моделей просто не враховуються, що, у свою чергу, призводить до неочікуваних наслідків.
- по-третє, процес пізнання впливає на об'єкт, що пізнається. Економічні теорії швидко стають архаїчними, оскільки знання, стають надбанням широкого загалу і перестають бути об'єктивністю через свій вже детермінований зворотній вплив.

Таким чином, логічно зробити висновок, що визначити єдину сукупність чинників та створити економічну теорію, яка б однозначно формулювала передумови криз практично неможливо. Тому великого значення у сучасній економіці набуває питання прогнозування можливих економічних структурних та циклічних криз з метою недопущення їх виникнення та проведення контркризової/контрциклічної державної політики.

Результати дослідження дають підстави зробити висновок, що криза – це небезпечна форма стану як будь-якої галузі, так і всієї економіки в цілому. Об'єктивні і суб'єктивні чинники обґрунтовують необхідність в інструментах, які дадуть змогу унеможливити або зменшувати тиск кризових чинників на розвиток сільського господарства і економіки в цілому.

Здійснення регуляторної політики в економіці потребує відповідного нормативно-правового та інституціонального забезпечення. В Україні вже тривалий час така база формується. Її складають Закони України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про зерно та ринок зерна в Україні», а також «Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року».

Означена законодавча база регулювання функціональна, але, на нашу думку, певною мірою потребує доопрацювання в напрямку стабілізації ринку сільськогосподарської продукції з метою формування дієвої системи управління ризиками на етапі виробництва та реалізації продукції. Наприклад, згідно зі статтею 39 Договору про ЄС передбачено п'ять основних цілей Спільної політики в сільському господарстві. Пункт 3 – стабілізація ринків.

Виходячи з результатів попереднього аналізу, маємо всі підстави стверджувати, що на противагу поширеній теорії про те, що порушення балансу «попит-пропозиція» викликає кризу, відповідно до характеристик та основних властивостей криз, які ми дослідили, пропонуємо вважати, що порушення рівноваги «попит-пропозиція» це вже процес перебігу кризи.

Проте мають місце окремі обмежувальні чинники відносно зазначених пріоритетів. Сьогодні практично неможливо скласти інформаційно-достовірний баланс «попиту-пропозиції» зерна в Україні через те, що: по-перше, відсутній якісний облік, до того ж значна частина обсягів виробництва знаходиться в господарствах населення. По-друге, національний виробник все ще традиційно вирощує зернові як малозатратні сільськогосподарські культури. По-третє, низькі вимоги до технології вирощування та технологічна відсталість виробників дає змогу продукувати великі обсяги фуражного зерна, хоча на світовому ринку більш конкурентною є продовольча пшениця.

Формування пропозиції зерна залежить від посівної площі і урожайності. Площі посіву зернових в Україні визначаються в більшій мірі кон'юнктурою світового ринку. Обсяги експорту зерна прямо залежать від динаміки забезпеченості країни-експортера, кон'юнктури і цінової ситуації на зовнішньому ринку.

Особливість рівноважного ціноутворення в сільському господарстві полягає в тому, що виробництво не в змозі формувати пропозицію в залежності від ціни, що формує попит. Воно може лише впливати короткостроково на ціну реалізації, оскільки увесь обсяг зерна виробляється на початку маркетингового року і буде реалізовуватись протягом всього маркетингового року з формуванням перехідних запасів.

Результати досліджень дають підстави стверджувати, що ціноутворення на світовому ринку пшениці відбувається під впливом світових кінцевих запасів та цін на нафту (наприклад, в структурі собівартості зерна за 2011 рік 18% склали мінеральні добрива, 16% паливо, плюс вартість перевезень). Надлишок світового експорту на міжнародних ринках на ціну також не впливає. Статистика за останні 9 років дає коефіцієнт кореляції 0,945 і доводить, що існує чітка статистична залежність між кінцевими запасами та ціною.

Необхідно зазначити, що 2007 та 2008 роки нами було виключено із кореляційно-регресійного аналізу навмисно. Цьому факту є пояснення. По-перше, в 2007 році виникло спекулятивне стрибкоподібне підвищення ціни, а в 2008 році фінансово-економічна рецесія викликала значні коливання ціни на світовому ринку зерна. Аномальні значення у таких випадках потрібно виключати з динамічного ряду.

По-друге, подальші дослідження показали, що проста кореляційна залежність від кінцевих світових запасів зерна не в повній мірі характеризує динаміку змін ціни на пшеницю. Введення додаткової

незалежної змінної ціни на нафту в рівняння регресії пояснює екстремальні скачки ціни на пшеницю в окремі роки.

Україні, при низькій якості зерна, вдається тримати свою частку експорту за рахунок дешевизни продукції. Кореляційно-регресійний аналіз на базі попередньо сформульованих висновків, дає можливість визначити ціну будь-якого періоду.

Таким чином, для регулювання надмірної пропозиції та мінімізації ризиків зовнішніх чинників можемо запропонувати дві стратегії: регулювання заходів підтримки виробництва зерна та сприяння досягненню ринкової рівноваги. Заходи регулювання, наприклад, ринку зерна, можна умовно поділити на три групи: м'які, жорсткі, радикальні. Критерієм поділу є якісні ознаки прийняті в СОТ.

З метою покращення ефективності регулювання пропозиції на внутрішньому ринку необхідно надати більш широкі повноваження Аграрному фонду, а саме дати можливість виступати державним агентом у формуванні необхідної експортної пропозиції.

Висновки. 1. Одним з важливих теоретичних висновків є факт необхідності розрізняти поняття циклічного спаду або охолодження, структурної економічної кризи та низький економічний розвиток або занепад. Питання економічних криз поділяється на чинники та наслідки. Теорія рівноваги вважається однією з фундаментальних в економічній науці. Економічна криза, за визначенням, пов'язана з порушенням рівноважних процесів в економіці. При цьому існує теорія циклічності рівноваги.

2. Однією з функцій Аграрного фонду у найближчій перспективі повинна стати функція згладжування піків сезонних коливань та різких цінових флуктуацій у разі зміни кон'юнктури на зерновому ринку. Але в межах своїх повноважень він може бути дієвим та ефективним лише за умови стабілізації балансу «попит-пропозиція» на ринку аграрної продукції.

Джерела та література:

1. Соловей Д. Ю. Порівняльний аналіз енергетичної ефективності технологій вирощування озимої пшениці / Д. Ю. Соловей // АгроІнком. – 2005. – № 3-4. – С. 48-51.
2. Тютюнник С. В. Розвиток виробництва зерна на Полтавщині / С. В. Тютюнник // Економіка АПК. – 1998. – № 4. – С. 29-33.
3. Худолій Л. М. Економічний механізм формування та функціонування ринку зерна в Україні / Л. М. Худолій. – К. : ІАЕ УААН, 1998. – 204 с.
4. Шиян В. И. Структура, стабільність и цикличность зернового хозяйства региона : монография / В. И. Шиян, В. А. Слаута. – Харьков, 1998. – 252 с.

Ячменьов Є.Ф.

УДК 338.65:001.2

МІСЦЕ, РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В НАУЦІ

Актуальність. В сучасних умовах однією зі складових соціально-економічного розвитку, рівня конкурентоспроможності та місця держави в світовій спільноті визначається рівнем розвитку освіти. Саме базова підготовка кваліфікованих кадрів відповідно до вимог держави та Болонського процесу, яка здійснюється у вищих навчальних закладах (далі ВНЗ), є основою розвитку індивідуума, суспільства та держави в цілому. Крім того, що ВНЗ посідають одне з провідних місць в розвитку освіти, вони ще й вносять вагомий внесок в розвиток науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку ВНЗ присвячені досить багато вітчизняних і зарубіжних праць. Щодо питання функціональності ВНЗ, то тривалий час теорія, практика, сама сутність функціональності ВНЗ та підходи щодо її забезпечення залишались недостатньо дослідженими. За останні роки ці питання суттєво вивчалися як вітчизняними, так і закордонними науковцями. Проблема функціональності ВНЗ, його освітніх послуг, освітніх програм, персоналу розглядалася в певних напрямках з різних точок зору у працях Т. Є. Оболенської [18, 19], О. А. Кратта [15, 16], Т. Б. Решетілової [21, 22], А. І. Афонічкіна [3], І. В. Бугая [6], І. Р. Бузько [7], О. О. Бурлакова [8], І. Петрика [20], С. В. Капітанця [13], Н. Мойсєєвої [17]. Дослідженням теоретико-методичних проблем підвищення ефективності управління ВНЗ займалися М. М. Карпенко [14], С. Т. Струмилін [11] та інші. Питання управління якістю освіти в ВНЗ були розглянуті в працях В. І. Жукова [12]. Праці В. А. Антропова [1, 2], В. С. Бочко [4, 5], В. В. Глухова [9, 10], Ю. В. Василева [9], М. П. Федорова [9] присвячені дослідженню питань вдосконалення організації управління ВНЗ в ринкових умовах.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні місця, ролі та значення ВНЗ у науці.

Виклад основного матеріалу. Основою розвитку науки у всіх сферах діяльності України є Національна академія наук України (далі НАН України), яка розробляє та дотримується певного кодексу ведення та розвитку науки в Україні та характеризується високим рівнем ефективності діяльності. Місце ВНЗ в розвитку науки може бути представленим у вигляді схеми (рис. 1).

Очолоє наведену схему НАН України. На сьогоднішній день НАН України згідно державного статусу є вищою державною науковою організацією України. Академія самостійно займається питаннями формування своєї структури, тематики досліджень, науково-організаційними, господарськими, кадровими питаннями, здійснення міжнародних наукових зв'язків. Академія об'єднує дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів, всіх науковців її установ, організовує і здійснює фундаментальні та